

Posudek na disertační práci

Veroniky Štefanové

Nový cirkus jako dramatické umění

Předložená práce se pohybuje na poli, které je v českém prostředí jen málo zmapováno (autorka sama je nejen propagátorkou samotného nového cirkusu ale i publicistkou a jednou z iniciátorek projektu Cirqueon). Nutno hned na úvod ocenit informační přínos práce: text čtivě a přehledně shrnuje informace v zahraničním kontextu začasné notoricky známé a poskytuje tak dobré východisko pro další bádání. (V tomto ohledu výrazně překračuje počiny Ondřeje Cihláře, které byly - podle mého názoru poněkud předčasně - knižně publikovány). V celé textu je vedle osobního zaujetí a nadšení pro téma zřejmá obeznámenost s literaturou, schopnost strukturovat výklad a na odborné úrovni formulovat.

V úvodu si autorka klade za cíl nejen podat přehlednou zprávu o novém cirkusu v zahraničí a u nás (činí tak pak ve více než polovině práce), ale i rozvinout metody analýzy tohoto hraničního (autorka někdy hovoří o "hybridním") fenoménu. Navzdory tomu, že historické, přehledové pasáže tvoří více než polovinu textu práce, za její jádro nutno považovat analýzy vybraných inscenací (ať už zahraničních, tak českých).

Pokud jde o historické kapitoly - někdy se nelze ubránit dojmu, že autorka až příliš dychtivě shrnuje jednotlivé informace, aniž by je hierarchizovala. Předkládá mnoho faktů, jmen, ale příliš málo souvislostí. Lze jen tušit, na kolik se rozdílily v pohledu na divadelní kulturu a její financování mezi jednotlivými zeměmi, které jsou "kolébkami" nového cirkusu, promítají jak do jeho statusu, tak do jeho estetiky (je příznačné, jak autorka téměř vytěsnila ze svého výkladu Cirque du Soleil, zřejmě proto, že je příliš komerční). Důslednost spojená s až buditelským nadšením pro téma vede autorku v těchto pasážích snad až k příliš velké popisnosti a schematicnosti. Tato zevrubná kompilace je sice poctivá, ale vzhledem k tomu, že tyto "historické" výklady nejsou nijak zjevně propojeny s následujícími analýzami, nelze se ubránit dojmu, že by mohly být kratší.

Analýzy vybraných inscenací zahraničních a následně z českého prostředí (záměrně už raději nepíšu českých, protože je mnohdy o produkce s mezinárodním obsazením) jsou vedeny snahou demonstrovat metodu analýzy onoho specifického fenoménu, jímž nový cirkus je. Autorka odmítá jednoduchou tezi, že nový cirkus je cirkus, který se změnil v divadlo (s. 9) a snaží se - kombinováním terminologie semiotické a performativní - popsat specifičnost „novocirkusového“ díla. (Nutno ocenit, že je obeznámena i s terminologií cirkusovou, interní „hantýrkou“, kterou umí vhodně využít při technickém popisu jednotlivých použitých čísel.)

Její postřehy jsou však dosti dílčí. V úvodu poněkud sebeobránně prohlašuje stran jednotlivých analýz: „V různorodosti hledám spojitost, nikoliv zobecnění.“ (s. 15), při četbě jednotlivých analýz se však nelze ubránit dojmu, že slibované specifika metodologie analýzy nového cirkusu je především zaujatým popisem. Autorka je schopná čtivě evokovat jednotlivé inscenace, systematicky popisuje a interpretuje jednotlivé složky, snaží se v konkrétních případech vystihnout, jak se v dané inscenaci prolíná semiotický a performativní modus. (Zdůrazňuje např. rizikovost a extrémnost cirkusových čísel jako rys, který vnáší do nového cirkusu ryze performativní momenty.) Snaha dát všechno do souvislostí však vede k jisté povšečnosti - zjevně je podstatnější nový cirkus představit a deklarovat jako svébytné umění, než hloubkově analyzovat jeho poetiku.

Autorka je sebevědomou publicistikou, i jí ovšem občas zradí právě obecnost a povšečnost slov, s nimiž pracuje („Cirkus nabývá funkci znaku ve vztahu k paralelnímu činohernímu vyjádření i přesto, že slovo a cirkusové gesto stojí paralelně vedle sebe a tvoří užší významové paradigma.“ (s. 97)), někdy zůstane formulace podezřele nečeská („Cirkus totiž je stvořen proto, aby byl admirován.“ (s. 123))

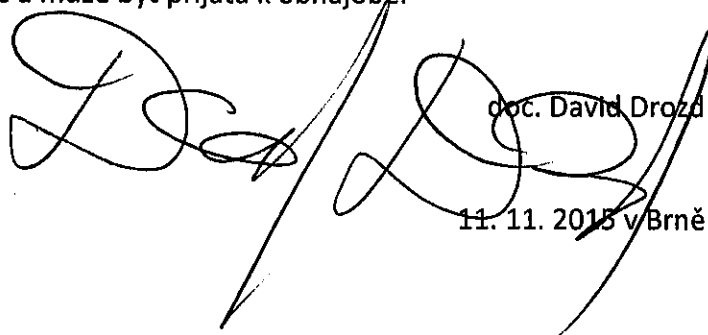
Autorka je zjevně nejsilnější v evokaci detailu a dílčích prvků inscenací. Obecnější otázky kompozice řeší jen velmi ledabyly. Např. u inscenace *Se mnou smrt a kůň sice vystihla její tématický rámec, ale unikla jí propracovanost dramaturgická - inscenace není jen sérií výstupů, ale propojena zřetelným (vysloveně dramatickým) příběhem augusta, který se obětuje pro cirkus (doslova se rozdává, aby zachraňoval jednotlivé postavy). V tom se liší od Obludária, které je jen sérií výstupů, které jsou řazeny na základě kontrastní atmosféry nebo použité divadelní techniky. Termíny, kterými jsou kompozice inscenací popisovány, jsou velmi neurčité a nejsou specifikovány - tu je řeč o montáži, to o revue či kabaretním řazení výstupů.*

Nepromyšlenost teoretické perspektivy zřetelně vystoupí v závěrečné teoretické kapitole. Pracovat zde s termínem "dramatické kompozice" (poprvé s. 203) a vzápětí hovořit o tom, že je budována často montáží, je dost velmi nepromyšlené. Chce-li autorka "dramatičnost" chápat "zichovsky" jako důraz na názorné vespolné jednání osob, pak montážní technika (v českém kontextu viz již dnes notorické studie Zdeňka Hořínka) je k tomu v protikladu, vytváří nekauzální spojitosti a zcela jiný typ motivických vazeb. (Přihlášení k Zichovi v úvodu práce a názvu se mi tak jeví jen jako floskule, kterou autorka bojuje o uznání nového cirkusu jako svébytného umění.)

V závěru také zřetelně vytane, že literatura, o kterou se autorka opírá je především přehledová, historická, informativní - ale v oblasti teorie je základ velmi úzký (něco málo z Pavise a Fischer-Lichte) a zjevně autorčin oblíbený Paul Bouissac. Nenajdeme zde žádnou relevantní literaturu k analýze soudobého tance nebo fyzického divadla, s nimiž novým cirkus - jak lze z popisů autorky vytušit - v některých případech sdílí výrazové prostředky. Z deklarovaných (teoretizujících) ambicí toho v závěrečné kapitole nakonec mnoho není.

Jako celek tak práce svědčí o zaujetí i schopnosti zpracovat historickou literaturu a materiály, bohužel z hlediska promyšlení teoretické koncepce je kolegyně svému tématu mnoho dlužna. (Z hlediska formálního a jazykového - až na zcela drobné detaily - je na náležité úrovni.)

Navzdory uvedeným výhradám konstatuji, že předložená práce podle mého názoru splňuje požadavky kladené na disertační práce a může být přijata k obhajobě.

Doc. David Drozd
11. 11. 2015 v Brně